

**OKUDUĞUN HER ŞEYE
İNANACAKSAN,
HİÇ OKUMA DAHA İYİ**

Japon Atasözü

Doç. Dr. Levent SOYSAL

Khas öğretim üyesi

“Yediğin içtiğin senin olsun, gördüğünü anlat” derler. Bu yazı biraz öyle olacak. Japonya, yediğini anlatmadan anlatılmaz ama, “yerim dar” diyerek o konuyu geçeyim. Ve başlamadan önce bir uyarı: Yazdıklarım benim gördüğüm, gezdiğim; okuduğum Japonya ile sınırlı.

(İzlenimler, Gözlemler: Tokyo, 1 Nisan-1 Ekim 2013)

Geliş, Narita Havaalanı

Narita Havaalanı için Tokyo’nun uluslararası giriş noktası demek yanlış olmaz. Tokyo’nun ikinci Havaalanı Haneda daha yoğun ve kalabalık ama esas olarak iç hatlara hizmet vermekte. Narita’nın sessizliğinde yürüyüp pasaport polisinin önüne geliyorum. Sorgu sual başlayacak derken 10 dakika içinde ‘residency’ kartım elimde bavulumu almaya yöneliyorum. Yürürken bürokratik işlemlerin vize süreci içinde halledilmiş olduğunu, sınırda yapılacak tek şeyin biometrik resmin çekilip imzaların atılmasına kaldığını anlıyorum. Gümrükte bavulum açılıp şöyle bir karıştırılıyor. Almanya alışkanlığı ile Türkiye’den gelen uçaktan çıkmanın vebalı deyip geçiyorum. Türkiye’den gelen uçaktan çıkmanın başka bir sonucu ayağımın tozuyla bir TV kanalının olimpiyatları Tokyo mu İstanbul mu alır sorusuna yorgun argın cevap vermeye çalışmak oluyor.

Soruları soran güzel bir Türkçe konuşuyor. Ben politik bir cevapla geçiştiriyorum.

Kunitachi, misafirhane, ev

Narita Express beni Shinjuku istasyonunun karmaşasına terk ediyor. Bavullarımla zor bela Chuo Line’ı alıp Kunitachi’ye ulaşıyorum. Kampüs girişindeki bekçi geldiğimi haber veriyor. Hafta sonunu geçireceğim misafirhaneye benim buradaki ‘ev sahibim’ Ashiwa Sensei eşliğinde varıyorum. İlk problem priz uyumsuzluğu. Demek ki adaptör almak için Akhibara’ya gidilecek. 1 Nisan günü saat tam 10’da kalacağım dairenin kapısındaayım. Benimle beraber geldiğim bölümün sekreteri Kobayashi-san, bina sorumlusu, gaz şirketinin sorumlusu, bilgi işlemci oradalar. Bir saat içinde deprem, sıcak su, fırın, internet, bilmem gereken herşey anlatılıyor ve evde yalnız kalıyorum. Tek problem çöp meselesi ne olacak? Çöp atmak karmaşık bir sınıflandırma problemi. Sadece neyin hangi gruba girdiğini anlamak yetmiyor, neyi hangi gün, nasıl atılacağını da bilmek lazım. Altı ay sonunda uzmanlaşıyorum. Bıraktığım çöplerin alındığından eminim.

Üniversite, oryantasyon, İngilizce

1 Nisan Japonya’da yeni yılın başlangıcı. Sadece akademik yıl değil başlayan. Bütün şirketler 1 Nisan haftası toplu seremonilerle çalışma yılını açıyorlar. Önemli devlet dairelerinin ve şirketlerin törenleri televizyondan veriliyor. Ben de geldiğim enstitünün oryantasyon gününe katılıyorum. Dört saat eski ve yeni öğrenciler, öğretim

üyeleri, misafir öğretim üyeleri kendilerini tanıtıyorlar. Bir tek ben İngilizce tanıtım yapıyorum, geri kalan bütün konuşmalar Japonca. Arada Ashiwa Sensei kısa çeviriler yapıyor. Akşamında resepsiyon var. Emekliye ayrılanlara teşekkür ediliyor. Yine uzun Japonca konuşmalar, ya da bana öyle geliyor.

İngilizce konusu ilginç. Hemen hemen herşey ilk bakışta İngilizce. Dükkan, mağaza, kafe, dergi, hatta kitap adları İngilizce. Öğrencilere yönelik tanıtım broşürlerinin başlıkları İngilizce. Ama o kadar. Adı “Ask a Giraffe” olan kafede menüde bir kelime İngilizce olmadığı gibi çalışanlar arasında da İngilizce bilen yok. Sorun mu, sayılmaz. Bir süre sonra Japon İngilizcesine dönüşmüş kelimeleri seçmeye başlıyorsunuz, Japon versiyonu var mıdır, yok mudur düşünmeden İngilizce kelimeleri bozup iletişim sorununu biraz olsun çözüyorsunuz. Berbere mi gittiniz, ‘katto şorto’ demek durumu kurtarabiliyor (böyle dememi Japon öğrencim söyledi). Japon hükümetinin gündemine aldığı en önemli işlerden biri İngilizce sorununu çözmek. Üniversiteleri, liseleri, hatta ilkokulları bu konuda zorluyorlar.

Tokyo, kent, kamusal alan

Tokyo, İstanbul gibi, yaygın kocaman bir kent. Ucu bucağı pek belli değil. Kalabalık. Çirkin. Binaların nasıl ve neden oldukları şekilde ve yerde yapıldıklarını anlamak zor. Hakim renkler grinin çeşitli tonlarıyla kirli bej, kahverenginin çeşitleri, arada sırada da pembe. Her yer hareketli, hareketsiz reklam planlarıyla kaplı. Bu hengâmenin ortasında büyük yemyeşil parklar ve ulu ağaçların gölgesinde sessiz, sükunet dolu mabet bahçeleri, müzeler var. Parklar, mabet bahçeleri ve kültür merkezleri dışında kalan en önemli kamusal alan istasyonlar, istasyonların altlarındaki uçsuz bucaksız yeraltı alışveriş merkezleri ve transit yolları. Her birinin birinci ve ikinci mahzen katlarıyla en üstten iki katları lokantalar ve her türlüünden hazır ve taze yiyecek satış yerleriyle dolu, sekiz dokuz katlı ‘department store’lar, üstü kapalı, açık alışveriş sokakları, terasları bahçeli alışveriş kuleleri. Tokyo istasyonundan yer üstüne hiç çıkmadan, binadan binaya geçerek bir iki gün geçirmeniz işten bile değil.

İstasyon

İstasyon trene inip bindiğiniz yer değil; işe gidip geldiğiniz, yemek yediğiniz, günlük, haftalık, giyim kuşam alışverişinizi yaptığınız, eğlendiğiniz, hayatınızın önemli bir kısmını geçirdiğiniz bir alan. İstasyonlar bir çeşit merkez. Çevrelerinde otellerin, işyerlerinin, kulelerin, eğlence merkezlerinin, müzelerin yer aldığı bir alan. Tokyo istasyonunun müzesi var. Kısaca Avrupa'nın aksine Japonya'da istasyona yakın bir otelde kalmak yapılacak akıllıca seçimlerden biri.

Ölçek, büyük, küçük

Ölçek tek kelimeyle inanılmaz. Sokakta, istasyonda, trende, dükkanlarda karşılaştığımız kalabalıklardan envanterini bir hafta içinde dolaşsanız çıkaramayacağınız süper mağazalara büyüklük karşısında hayrete düşmemek imkansız. Her şeyin bir de küçüğü var. İçinde tek bir çeşit mal satılan dükkanlardan, tek bir yemek konusunda uzmanlaşmış lokantalara, bakınca ne sattığı bile anlaşılmayan kapı aralığına sıkışmış dükkan diyelim, yerlere kocaman bir yüksek binanın yanı başında rastlamak mümkün.

Ses, sessizlik

Tokyo herhalde dünyanın en gürültülü kentlerinden biri. En azından benim gördüğüm en gürültülü kent. Her köşede bağırان birileri var. Beş katlı Gap'ten tutun ufakık suşiciye kadar önünden geçtiğiniz her dükkanın kapısında bağırarak ve teşekkür ederek sizi içeriye davet eden çığırkanlar var, hoparlörlerden AKB48 grubunun piyasaya çıkan son DVDsini tanıtarak geçen reklam turları var, içine girince ses düzeyinin neden o kadar yüksek tutulduğunu anlamadığınız, insanların hiç konuşmadan oyun oynadıkları pachinko parlor'lar var. Bir de mabetlerin bahçeleri var. Sokağın sesinin anında sükunete dönüştüğü mabet bahçeleri. Kalabalığa rağmen sessizliğin hakim olduğu trenler var. Kimsenin konuşmadığı, telefon etmediği, dinledikleri müziğin kulaklıklarından size taşmadığı tren yolculukları var.

Festivaller, müzeler

Tokyo'da olup biten festivaller, etkinlikler, gösteriler gitmekle bitecek gibi değil. Yerel mabetlerin etrafında gelişen matsuri'lerden, her semtin yazı ya da baska bir özel günü kutlamak için düzenlediği havai fişek ve sokaklara yayılan dans gösterilerine, nükleer enerji tesislerine karşı yeşil eylemlerden Koreli azınlığa karşı her hafta aynı sokakta yürüyüş yapan sağ eğilimli grupların ve onları protesto eden solcuların gösterilerine, alışveriş günlerinden moda gecelerine, caz, rock, elektronik müzik festivallerine, otaku fuarlarına kadar, hemen her gün ve saatte bir yerde bir şey olmakta demek yanlış olmaz. Müze sayısına girmekten uzak duruyorum. Çünkü çaba

göstermeme rağmen belli başlıları hariç çoğunu görebilmiş değilim. Müze binalarının her biri kendi başına birer gösteri deyip durayım. Mimari gösteri daha önce sözünü ettiğim kentsel çirkinliğin ortasında yer alan her biri önemli bir tanınmış mimarın imzasını taşıyan kamu ve özel binalar içinde geçerli.

Bir parantez: Bu kamu-özel alan ayrımı biraz karışık. Şöyle bir örnek vereyim. Auki Jun'un tasarladığı Tokyo'nun Champ Ellyse'lerinden biri Ometo-sando'daki Louis Vuitton binasının beşinci katı sergi alanı. Sergiyi her gezene iyi baskı sergi kitabını da vermekteler. Roppongi'deki National Art Center'in içindeki kafelerden biri Vogue'un. Roppongi Hills alışveriş kulesinin 53üncü katında Mori Art Museum var. Midtown ofis-alışveriş-residans kompleksinin arkası yeşil alan, içinde Suntory Museum var. Hemen hemen her büyük mağazanın veya ofis kulesinin bir yerinde ya sergi alanı, ya müze, ya da konferans-gösteri salonu var.

Üç kitap, üç nokta, yazının sonu

Buradan sonra semtleri anlatmaya geçecektim ama bana verilen kelime sınırına ulaştım. Onu yazının ikinci bölümüne bırakıp Japonya'ya gidecekler bir tavsiye ile bitireyim. Japonya, insanı şaşırtan bir yer. Her şeyi anladım dediğiniz noktada, "bir de bu varmış" dedirten bir yer. Üstüne hemen hemen hepimizin bildiği Japon 'kültürüne' ilişkin ön yargılar, efsaneler, klişeler var. Bunları aşmanın ve Japonya konusunda bilgilenenmenin en kolay yolu gitmeden biraz okumak. Ben geldikten sonra okudum. O da aynı sonucu veriyor.

Üç kitap önereceğim: Alex Kerr'in *Lost Japan*'ı, Ian Buruma'nın *A Japanese Mirror*'u ve Colin Joyce'un *How to Japan*'ı. Üçü de bir yandan size Japonya'nın dünü ve bugününe dair, özellikle de dününe dair, bilmenizde yarar olan hemen hemen her şeyi sunarken bir yandan da doğrudan ya da dolaylı olarak klişe bilgilerinizden ve ön yargılarınızdan bir an önce kurtulmanızı sağlayacak kitaplar. Yazanların niyeti bu olmasa da, bu işi görme potansiyeline sahipler. Doğal olarak sizin az da olsa yazılanlara eleştirel yaklaşmanızda yarar var. Kitaplar bittiğinde Japonya ve Tokyo'nun bugünü, karmaşasını, hayhuyunu, üzerinize üzerinize gelen kalabalığını, gürültüsünü, sükunetini, düzensizliğini, düzenini, size sunduklarını, sizden sakladıklarını görmeye, anlamaya, sevmeye hazırsınız demektir.

Meraklısına not: Japonya ve yemek konusunda 6 ciltlik manga *Oishinbo* (Metin: Tetsu Kariya, Çizim: Akira Hanasaki) ve Michael Booth'un *Sushi and Beyond* kitabını hararetle öneririm.